

Γεωγραφίες

Αρ. 40 (2022)

Γεωγραφίες, Τεύχος 40, 2022

ΚΙΝΔΥΝΟΙ, ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ: ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΕΔΙΟΥ ΣΤΙΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΕΣ

Μιράντα Δανδουλάκη

ΚΙΝΔΥΝΟΙ, ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ: ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΕΔΙΟΥ ΣΤΙΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΕΣ

Μιράντα Δανδουλάκη¹

Hazards, Risks and Disasters: Tracing the Development of the Field in the Journal *Geographies*,
Mírandá Dandouláki

Εισαγωγή

Να λοιπόν που το περιοδικό *Γεωγραφίες* έφτασε στο 40^ο Τεύχος του, επιβιώνοντας και συνεχίζοντας μέσα στην οικονομική κρίση, τη μεταναστευτική κρίση, την πανδημική κρίση, την τρέχουσα γεωπολιτική κρίση. Η περίοδος από την πρώτη κυκλοφορία του μέχρι σήμερα σηματοδεύτηκε από καταστροφές στη χώρα μας και σε άλλες περιοχές του πλανήτη. Παράλληλα, μέσα σε αυτά τα χρόνια εξελίχτηκε η θεωρητική συζήτηση στο πεδίο των κινδύνων και καταστροφών και άλλαξαν οι πολιτικές για τη μείωση της διακινδύνευσης καταστροφής και τη διαχείριση καταστροφών. Αντικατοπτρίζονται όμως αυτές οι αλλαγές στο περιοδικό και σε ποιο βαθμό; Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα αποτελεί το αντικείμενο αυτού του σύντομου σημειώματος.

Σύντομη αναφορά στην εξέλιξη του πεδίου των κινδύνων και καταστροφών

Λίγη αμφισβήτηση επιδέχεται το γεγονός ότι οι σύγχρονες κοινωνίες, ακόμη και στον λεγόμενο αναπτυγμένο κόσμο, εξακολουθούν να απειλούνται από καταστροφές. Μεγακαταστροφές όπως το τσουνάμι στην ΝΑ Ασία τα Χριστούγεννα του 2004, η πλημμύρα στη Νέα Ορλεάνη από το τυφώνα Κατρίνα το 2005, η παράλυση των αερομεταφορών λόγω της έκρηξης του ηφαιστείου Εϊγιαφιατλαγκιούτλ στην Ισλανδία το 2010, η σύνθετη καταστροφή (σεισμός, τσουνάμι, πυρηνικό ατύχημα) στην Ανατολική Ιαπωνία το 2011, μας θυμίζουν ότι ακόμη και σύγχρονες αναπτυγμένες κοινωνίες δεν έχουν καταφέρει να μειώσουν αρκετά τη διακινδύνευση, ιδίως αναφορικά με μικρής πιθανότητας - μεγάλων επιπτώσεων συμβάντα.

Η υπερθέρμανση του πλανήτη / κλιματική αλλαγή αποτελεί ένα ακόμη παράγοντα αβεβαιότητας και κινδύνων ενώ οι καταστροφές που σχετίζονται με τον καιρό και το κλίμα απασχολούν όλο και περισσότερο. Ενδεικτικά, σε σχέση με τους ετήσιους μέσους όρους, το 2020 συνέβησαν 26% περισσότερες καταιγίδες, 23% περισσότερες πλημμύρες και 18% περισσότεροι θάνατοι από πλημμύρα (CRED & EM-DAT 2021).

Το σύγχρονο τοπίο των κινδύνων αλλάζει καθώς νέοι κίνδυνοι εμφανίζονται και παλιοί επανεμφανίζονται, ενώ αλλάζουν επίσης το είδος, η ένταση και η έκταση των επιπτώσεων των κινδύνων. Παραδείγματος χάρη, τα τελευταία χρόνια ήρθαν στο επίκεντρο οι διακοπές του δικτύου παροχής ηλεκτρικής ενέργειας λόγω φυσικών φαινομένων (χιονοπτώσεις, άνεμοι, βροχοπτώσεις) ή/και ανθρωπογενών καταστάσεων (αυξημένη ζήτηση λόγω καύσωνα, γήρανση ή ελλιπής συντήρηση των υποδομών), διακοπές που με τη σειρά τους προκαλούν ευρείες και δύ-

1. Επισκέπτρια καθηγήτρια, Disaster Prevention Research Institute (DPRI), Kyoto University, mdand@tee.gr

σκολα προβλέψιμες δυσλειτουργίες και απώλειες. Η ιδέα ότι οι κρίσεις τον 21^ο αιώνα θα αφορούν «αδιανόητα συμβάντα σε πλαίσια που δεν χωράει ο νους» (Lagatoc 2005) κερδίζει έδαφος και οδηγεί σε μια αλλαγή παραδείγματος τη θεωρητική συζήτηση και ανακατευθύνει τις σχετικές πολιτικές.

Πάντως, το πεδίο των καταστροφών και κινδύνων έχει διανύσει πολύ δρόμο. Οι πρώιμες θεωρήσεις των καταστροφών, αρχικά θεοκρατικές και μεταφυσικές, έδιναν έμφαση στο φαινόμενο-έναυσμα μιας καταστροφής και στην εκ των υστέρων αντιμετώπιση των εκτάκτων αναγκών. Βήμα το βήμα έδωσαν, όχι αμαχητί, τη θέση τους σε προσεγγίσεις που αναδεικνύουν την τρωτότητα (κατασκευαστική, κοινωνική, οικονομική, θεσμική κ.λπ.) και τις δομικές κοινωνικοοικονομικές διεργασίες συσώρευσής της, ως βασικό παράγοντα των καταστροφών. Στις σύγχρονες συνθήκες πολυπλοκότητας και συστημικών διασυνδέσεων, η αβεβαιότητα τόσο ως προς το έναυσμα καταστροφής όσο και ως προς τις επιπτώσεις που θα προκληθούν, οδηγεί σε πολλαπλές αναγνώσεις και ερμηνείες των κινδύνων και φέρνει στο επίκεντρο τη διακυβέρνηση των κινδύνων. Συμβατό με την προϊούσα υποχώρηση του ρόλου του δημοσίου τομέα, το υπόδειγμα αυτό φιλοδοξεί να ανταποκριθεί στην προαγωγή διεργασιών συν-απόφασης και συνέργειας για την αναγνώριση και τη διαχείριση των κινδύνων, με τη συμβολή ενός εύρους ενδιαφερομένων από τον δημόσιο τομέα, τον ιδιωτικό τομέα και την κοινωνία των πολιτών, που έχουν διαφορετική πρόσληψη των κινδύνων (risk perception) και διαφορετικά ενδιαφέροντα, προτεραιότητες και συμφέροντα. Ζητήματα αβεβαιότητας, γνώσης και άγνοιας, καθώς και επικοινωνίας και διαμεσολάβησης των κινδύνων και της διακινδύνευσης βρίσκονται στην καρδιά του υποδείγματος.

Σε επίπεδο πρακτικών και πολιτικών, τα ίχνη του πεδίου των κινδύνων και καταστροφών αναζητούνται ήδη στη μυθολογία διαφόρων πολιτισμών, την Παλιά Διαθήκη, τον Κώδικα του Χαμουραπί. Από πολύ παλιά, οι ανθρώπινες κοινωνίες ασχολήθηκαν με την παροχή βοήθειας στους πληγέντες από καταστροφή. Μέσα στον 20 αιώνα συγκροτείται με μια στρατιωτική λογική, η πολιτική άμυνα ως προστασία των πολιτών σε περίπτωση πολεμικής σύρραξης. Μετά το πέρας του Ψυχρού Πολέμου, μετεξελισσεται σε πολιτική προστασία, αποκτώντας χαρακτηριστικά που την απομα-

κρύνουν από την ιεραρχική-στρατιωτική λογική, αν και το εκκρεμές ανάμεσα στο μοντέλο της πολιτικής άμυνας και αυτό της πολιτικής προστασίας εξακολουθεί να μην βρίσκεται σε ισορροπία (Alexander 2002). Στις αρχές της δεκαετίας του 90, η μείωση των καταστροφών μπαίνει στην ατζέντα των παγκόσμιων πολιτικών και μέχρι σήμερα η μείωση της διακινδύνευσης καταστροφής εξακολουθεί να αποτελεί ένα διακριτό πεδίο των παγκόσμιων πολιτικών.

Η κλιματική αλλαγή συγκροτεί παράλληλα ένα πεδίο πολιτικής και σταδιακά η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή προσεγγίζει τη μείωση της διακινδύνευσης καταστροφής και την αντιμετώπιση καταστροφών, εστιάζοντας στα επικίνδυνα φαινόμενα που σχετίζονται με τον καιρό και το κλίμα και επιχειρώντας να λάβει υπόψη την αβεβαιότητα στην εκτίμηση της επικινδυνότητας στον χώρο και τον χρόνο. Λίγο-λίγο, μεγάλες θεματικές που για δεκαετίες ήταν διακριτές και διαχωρισμένες, όπως η μείωση του κινδύνου καταστροφής, η κλιματική αλλαγή, η ανάπτυξη των πόλεων, συγκλίνουν και βρίσκουν στέγη στη βιώσιμη ανάπτυξη μαζί με την ανθρώπινη ασφάλεια (security) (GAR2019, σελ.25), σύγκλιση που δυσκολεύει η πανδημική κρίση λόγω COVID-19 (GAR2022).

Έννοιες – ομπρέλα όπως η ανθεκτικότητα, κυριαρχούν σε διάφορα πεδία και παρά -ή ίσως εξαιτίας- της ασάφειάς τους διευκολύνουν πολυτομεακές και διεπιστημονικές προσεγγίσεις διαφόρων επιστημονικών και επαγγελματικών χώρων (Star and Griesemer 1989), αλλά και συνέργειες διαχωρισμένων κέντρων λήψης αποφάσεων. Παρά την κριτική που έχει υποστεί από διάφορες πλευρές (Weichselgartner & Kelman 2015), η ανθεκτικότητα (ή κατ' άλλους προσαρμοστικότητα ή ακόμη και ικανότητα ανάκαμψης) αποτελεί σήμερα το όχημα για την προώθηση ενός μεγάλου εύρους στόχων και επιδιώξεων, όχι πάντα συμβατών μεταξύ τους, μεταξύ των οποίων η μείωση της διακινδύνευσης καταστροφής. Στην καρδιά της έννοιας και των σχετικών πολιτικών βρίσκεται ο μετασχηματισμός και η ανάκαμψη από εξωτερικά σοκ και η εστίαση στις μεμονωμένες οντότητες (άτομα, νοικοκυριά, επιχειρήσεις, οργανισμοί, τόποι, πόλεις, κοινωνικές ομάδες κλπ.) που οφείλουν να επιδεικνύουν προσαρμοστικότητα, πέρα και έξω από τις δημόσιες ή/και συλλογικές διεργασίες.

Σήμερα, το τοπίο των κινδύνων έχει γίνει αναμφίβολα πιο σύνθετο, καθιστώντας αδόκιμες παλιότερες

αυστηρές διακρίσεις των κινδύνων και ατελέσφορη την αυστηρή οριοθέτηση των σχετικών επιστημονικών πεδίων. Όλο και περισσότερο κερδίζει έδαφος η αντίληψη ότι άνθρωποι και κοινωνίες αξιολογούν και ιεραρχούν συνδυαστικά κινδύνους διαφόρων τύπων, ενδεικτικά φυσικούς και τεχνολογικούς (όπως σεισμοί, κίνδυνοι που σχετίζονται με τον καιρό και το κλίμα, τεχνολογικά ατυχήματα), περιβαλλοντικούς (όπως ρύπανση και απώλεια βιοποικιλότητας), κοινωνικοοικονομικούς (όπως ανεργία, φτώχεια, περιθωριοποίηση), κύκλου ζωής (όπως ασθένεια, γηρατειά), γεωπολιτικούς (όπως πόλεμοι, κατάρρευση κρατών, τρομοκρατία) και από πρόθεση (όπως έγκλημα). Χαρακτηριστική είναι η ετήσια αναφορά του Διεθνούς Οικονομικού Φόρουμ για την πρόσληψη/αντίληψη των παγκόσμιων κινδύνων που αναφέρεται συνδυασμένα σε περιβαλλοντικούς, τεχνολογικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς και γεωπολιτικούς κινδύνους (WEF 2022). Ακόμη, αναδεικνύεται ο συστημικός χαρακτήρας των κινδύνων και της διακινδύνευσης και η πολυπλοκότητα της αλληλεπίδρασης φυσικών, ανθρώπινων/κοινωνικών και τεχνολογικών συστημάτων στη συσσώρευση διακινδύνευσης και την πρόσκληση καταστροφών.

Πλέον στις μέρες μας, παρά τις εμμένουσες περί του αντιθέτου φωνές, έχει γίνει ευρέως αποδεκτό ότι όλες καταστροφές έχουν το στοιχείο του ανθρωπογενοῦς² (IRCC 2022). Μάλιστα, στην εποχή μας, που έχει χαρακτηριστεί ως εποχή του ανθρωπόκενου, η συζήτηση για την τρωτότητα αναθεμαίνεται (Kelman 2020, Bankoff & Hilcrost 2022) για να εμπλουτίσει την ευρεία και εκτεταμένη συζήτηση για την ανθεκτικότητα/προσαρμοστικότητα.

Παράλληλα, η έννοια της κρίσης έρχεται να αποτελέσει την ομπρέλα κάτω από την οποία εντάσσονται διαφορετικές καταστάσεις με κοινά χαρακτηριστικά την αβεβαιότητα, την απειλή, το επείγον (Wolbers et al. 2021). Καταστροφές, σοκ, κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές πιέσεις, έκτακτες καταστάσεις, πραγματικές και υποθετικές απειλές, συγκρούσεις, συρράξεις προσεγγίζονται και αντιμετωπίζονται παρόμοια, συχνά με όρους έκτακτου. Συνακόλουθα, η εξειδίκευση και η οριοθέτηση δίνει τη θέση της σε πιο δικαι πολυεπιστημονικές θεωρητικές προσεγγίσεις καθώς και σε συγκλίσεις πεδίων και φορέων πολιτικής σε διάφορα επίπεδα. Τέτοιες συγκλίσεις μπορούν να αναζητηθούν ανάμεσα στα πεδία της μείωσης της δια-

κινδύνευσης καταστροφής και της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, ανάμεσα στη διαχείριση καταστροφών και την ανθρώπινη ασφάλεια (security), ανάμεσα στις τεχνικο-φυσικογεωγραφικές και τις κοινωνικές επιστήμες που διακονούν το πεδίο.

Αν όμως έτσι είναι τα πράγματα, πώς μπορεί να οριοθετηθεί το πεδίο των κινδύνων, της διακινδύνευσης και των καταστροφών στο περιοδικό ώστε να καταστεί δυνατή η επιλογή των θεμάτων που εμπίπτουν σε αυτό; Η δυσκολία του εγχειρήματος δικαιολογεί μια ευρύτητα που αναπόφευκτα οδηγεί σε επικαλύψεις με άλλες επιστημονικές και γνωστικές περιοχές, για την οποία ζητάμε την κατανόησή σας.

Σκοπός και μεθοδολογία

Το περιοδικό Γεωγραφίες από το πρώτο ήδη τεύχος του περιέλαβε στις θεματικές του το πεδίο των κινδύνων και καταστροφών. Μέχρι σήμερα, το πεδίο υπηρέτησαν δύο θεματικά αφιερώματα, 26 συνολικά επιστημονικά άρθρα (Πίνακας 1), 16 σχολιασμοί για οχτώ ζητήματα επικαιρότητας, 15 κείμενα για συναντήσεις – αντιπαραθέσεις, μια βιβλιοκριτική ενώ παρουσιάστηκαν 5 ερευνητικά προγράμματα, 4 διδακτορικές και μεταπτυχιακές διατριβές και 5 φοιτητικές εργασίες.

Πώς όμως κρίθηκε αν μια συνεισφορά στο περιοδικό αφορά στο πεδίο που μάς απασχολεί; Για τις ανάγκες αυτού του σημειώματος, εντός πεδίου θεωρήθηκαν συνεισφορές που αναφέρονται στα εξής:

- Επικινδυνότητα, τρωτότητα, κίνδυνος/διακινδύνευση
- Διαχείριση και διακυβέρνηση των κινδύνων /της διακινδύνευσης
- Πρόσληψη/αντίληψη των κινδύνων/της διακινδύνευσης, φόβος, ανασφάλεια/ ασφάλεια
- Η καταστροφή ως κρίση: η κλιματική και πανδημική κρίση σε συνύπαρξη και αλληλεπίδραση άλλες κρίσεις (οικονομικές κοινωνικές, μεταναστευτικές κλπ.)
- Η προσαρμοστικότητα/ανθεκτικότητα στους κινδύνους και τις καταστροφές στο πλαίσιο της αστικής ανθεκτικότητας

Με αυτή την ευρεία θεματολογία, αξίζει να γίνει μια αναφορά αρχικά στο ζήτημα της ορολογίας που χρησιμοποιούν οι συγγραφείς. Η απόδοση διαφόρων

όρων του πεδίου των κινδύνων και καταστροφών στην ελληνική γλώσσα αποτελεί ένα γνωστό και πολυσυζητημένο ζήτημα (Σαπουντζάκη και Δανδουλάκη 2016, κεφ.2). Διάφορες επιστημονικές κοινότητες αποδίδουν τους όρους διαφορετικά. Π.χ., ο όρος “hazard” αποδίδεται ως επικινδυνότητα ή κίνδυνος, ο όρος «risk» ως κίνδυνος ή διακινδύνευση, ο όρος «resilience» ως ανθεκτικότητα ή προσαρμοστικότητα. Το ζήτημα δεν είναι απλώς τεχνικό, αλλά αντικατοπτρίζει τη διαφορετική πρόσληψη των εννοιών αλλά και τη διαφορετική βαρύτητα που αποδίδεται σε κάποιες διαστάσεις τους. Ενδεικτικά, «resilience [to hazards]» σύμφωνα με το ευρύτατης αποδοχής γλωσσάρι όρων του UNDRR είναι «Η ικανότητα ενός συστήματος ή μιας κοινότητας ή μιας κοινωνίας που εκτίθεται σε επικινδυνότητες, να αντιστέκονται στις επιδράσεις μιας επικινδυνότητας και να τις διευθετούν, να προσαρμόζονται σε αυτές, να μετασχηματίζονται και να ανακάμπτουν έγκαιρα και αποτελεσματικά, μεταξύ άλλων μέσω της διατήρησης και αποκατάστασης των βασικών απαραίτητων δομών και λειτουργιών μέσω της διαχείρισης της διακινδύνευσης». Δεν υπάρχει μια λέξη που να αποδίδει στα ελληνικά το σύνολο όλων αυτών των ικανοτήτων και επομένως, η απόδοση του όρου στα ελληνικά ως «ανθεκτικότητα» δίνει έμφαση στην ικανότητα αντίστασης, ενώ ως «προσαρμοστικότητα» στην ικανότητα μετασχηματισμού και ανάκαμψης. Οι συγγραφείς που συμβάλλουν στις *Γεωγραφίες* χρησιμοποιούν όρους αντίστοιχα με το γνωστικό πεδίο από το οποίο προέρχονται και βέβαια σύμφωνα με την επιστημονική τους άποψη, και επομένως δεν ακολουθείται μια ενιαία ορολογία. Χωρίς πρόθεση να επιβάλλουμε μια ορολογία, στο παρόν σημείωμα ο όρος «hazard» αποδίδεται ως κίνδυνος, ο όρος «risk» ως διακινδύνευση και ο όρος «resilience» ως προσαρμοστικότητα.

Ποια είναι η βασική επιστημονική αφετηρία των επιστημονικών άρθρων; Περισσότερο από το ένα τρίτο αφορούν στην εξέταση της επικινδυνότητας αναφορικά με φαινόμενα και διεργασίες διαφόρων τύπων, αργής εξέλιξης και αιφνίδιων, νέων και καλά μελετημένων. Ιδιαίτερα αισθητή παρουσία έχει η γεωμορφολογική προσέγγιση, ενώ τακτική είναι η παρουσίαση σχετικών επιστημονικών συνεδριών και εκδηλώσεων.

Τα κείμενα στο περιοδικό αφορούν ένα εύρος διαφορετικών κινδύνων ανάμεσα στους οποίους σεισμολογικοί,

κατολισθήσεις, δασικές πυρκαγιές, ποτάμιες και αιφνίδιες πλημμύρες, καύσωνες, ξηρασία, θαλάσσια κύματα βαρύτητας (τσουνάμι), κεραυνοί, παράκτια διάβρωση, άνοδος της στάθμης της θάλασσας.

Το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής είναι παρόν ήδη από το πρώτο τεύχος του περιοδικού και υπηρετείται κυρίως μέσα από επιστημονικές τοποθετήσεις σε ζητήματα επικαιρότητας, αλλά επίσης μέσα από λίγα αλλά μεστά άρθρα.

Ιδιαίτερη αναφορά αξίζει σε δύο θεματικά αφιερώματα. Το πρώτο που επιμελήθηκε ο Θύμιος Καρύμπαλης, αναφέρεται στις ποτάμιες και παράκτιες διεργασίες. Όπως αναφέρει ο επιμελητής του Αφιέρωματος, η όσο το δυνατό καλύτερη μελέτη και γνώση των φυσικών διεργασιών είναι απαραίτητη για την αποφυγή ή τη μετρίαση των αρνητικών κοινωνικο-οικονομικών συνεπειών που προκαλούν τα ακραία φυσικά φαινόμενα (Καρύμπαλης 2015). Εστιάζοντας σε περιοχές του ελλαδικού χώρου και από μια γεωμορφολογική οπτική, οι εργασίες του αφιέρωματος ασχολούνται με φυσικές διεργασίες που μπορεί να αποτελέσουν φυσικούς κινδύνους, όπως η διάβρωση των ακτών, αλλά και με ακραίες αιφνίδιες διεργασίες, όπως οι πλημμύρες και τα τσουνάμι, που αποτελούν μεγάλο κίνδυνο για τον κάτω ρου των ποτάμιων συστημάτων και τον παράκτιο χώρο αντίστοιχα. Οι εργασίες συνηγορούν υπέρ της συνεχούς παρακολούθησης και καταγραφής των φυσικών διεργασιών, ειδικά σε περιοχές που συγκεντρώνουν οικονομικές και κοινωνικές λειτουργίες, όχι μόνο από φυσικογεωγραφικό επιστημονικό ενδιαφέρον αλλά για να υποστηριχτεί ο σχεδιασμός του χώρου. Το Αφιέρωμα, μεταξύ άλλων, αναδεικνύει ένα σύγχρονο ζήτημα του πεδίου των καταστροφών και κινδύνων, δηλαδή τη σημασία των αργής εξέλιξης κινδύνων και τις προκλήσεις που αυτοί θέτουν στις πολιτικές μετριασμού και την πρόληψης των καταστροφών (GAR 2021).

Στο δεύτερο αφιέρωμα με υπεύθυνη την Κ. Σαπουντζάκη, έχει ως θέμα «Κίνδυνοι που εξελίσσονται σε καταστροφές ως γεωγραφικά δρώμενα και πεδία διαχείρισης». Οι εργασίες που περιλαμβάνονται καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα κινδύνων και καταστροφών, μεταξύ των οποίων μετεωρολογικοί-κλιματολογικοί (ξηρασία, κύματα καύσωνα, δασικές πυρκαγιές), υδρολογικοί (ποτάμιες πλημμύρες), γεωφυσικοί (σεισμός) και φυσικο-τεχνολογικοί ή αλλιώς NATECH (σεισμός-

τσουνάμι-πυρηνικό ατύχημα). Όλες οι εργασίες έχουν ένα σαφές χωροχρονικό στίγμα σε σχέση με τον εξεταζόμενο κύκλο διαχείρισης συγκεκριμένου κινδύνου. Το αφιέρωμα αναδεικνύει σύγχρονα ζητήματα του πεδίου των κινδύνων και καταστροφών. Ένα κύριο ζήτημα είναι η παραγωγή και ενίσχυση κινδύνων μέσα από τις προτεραιότητες και επιλογές που υπαγορεύουν τα ίδια τα τρέχοντα μοντέλα ανάπτυξης-οικονομικής μεγέθυνσης και η κυρίαρχη αντίληψη που προκρίνει την εκμετάλλευση της φύσης με βασικό εργαλείο την τεχνολογία. Το αφιέρωμα καταδεικνύει επίσης τη σημασία της πολιτιστικής πρόσληψης/αντίληψης του κινδύνου στο ισοζύγιο πρόληψης έναντι αντιμετώπισης κρίσεων και καταστροφών και τον ρόλο διαμεσολαβητών όπως τα ΜΜΕ στον κύκλο λήθης-αφύπνισης αναφορικά με καταστροφές (Σαπουντζάκη 2016). Ιδιαίτερη αναφορά αξίζει στην περιεχτική εισαγωγή στο Αφιέρωμα όπου τίθενται με ευρύτητα και γνώση τα θεωρητικά ζητήματα του πεδίου.

Θα ήταν μεγάλη παράληψη να μην γίνει αναφορά στον σχολιασμό της επικαιρότητας στο περιοδικό. Τα σχετικά κείμενα στην Ενότητα «Γεωεπικαιρότητες» και αλλού, συχνά σε παράθεση ή και αντιπαράθεση, έχουν πολύ μεγάλο ενδιαφέρον και αναδεικνύουν έγκαιρα κρίσιμες πτυχές δύσκολων θεμάτων όπως η λειψυδρία, τα έντονα καιρικά φαινόμενα, οι δασικές πυρκαγιές του 2007 και η μετακαταστροφική ανασυγκρότηση της πληγείσας περιοχής, η κλιματική αλλαγή, η επίθεση στις ακτές, οι κρίσεις προσφυγικού - μεταναστευτικού και COVID-19, οι δασικές πυρκαγιές του 2021.

Τα τελευταία χρόνια, σημειώνεται μια στροφή στη θεματολογία του περιοδικού προς την ανθεκτικότητα (αστική, οικονομική), αλλά και προς κινδύνους και παράγοντες διακινδύνευσης που συνδέονται με την οικονομική κρίση, τη μεταναστευτική κρίση, την πανδημία. Η συζήτηση γίνεται γενικότερη και με την πρώτη ματιά λιγότερο σχετική με το πεδίο των κινδύνων και

καταστροφών όπως παραδοσιακά το γνωρίζουμε. Κατά κάποιο τρόπο το περιοδικό εξελίσσεται προς την ίδια κατεύθυνση με τη γενικότερη επιστημονική συζήτηση, με έννοιες “ομπρέλες” που αξιοποιούνται στην κατεύθυνση της δι- και πολύ-επιστημονικότητας και με τα όρια των επιστημονικών πεδίων να γίνονται πιο δυσδιάκριτα (Meerow at al. 2016). Αν μη τι άλλο, αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει σε καρποφόρες επιστημονικές συζητήσεις ανάμεσα σε εγκαθιδρυμένα πεδία όπως αυτό της διαχείρισης κινδύνων και καταστροφών και σε πιο νέα πεδία όπως παραδείγματος χάρη αυτό της αστικής ανθεκτικότητας.

Παράλληλα, οι *Γεωγραφίες* τοποθετούνται πιο σταθερά σε κριτικές προσεγγίσεις, ενώ μειώνεται ο αριθμός των από πιο ποσοτικών και τεχνικά προσανατολισμένων άρθρων. Με αυτή την έννοια φαίνεται ότι οι *Γεωγραφίες* απομακρύνονται από την παραδοσιακή συζήτηση του πεδίου των κινδύνων και καταστροφών, επιχειρώντας ενδεχομένως προσελκύσουν πιο κριτικές φωνές. Στην κατεύθυνση αυτή και με άξονα τη γεωγραφία και τον χώρο, το στοίχημα για το περιοδικό είναι να καταφέρει να αποτελέσει βήμα διαλόγου ανάμεσα στα πολλά και διαφορετικά επιστημονικά πεδία και πεδία πολιτικής που ασχολούνται με τους κινδύνους, τις καταστροφές και τις κρίσεις, προάγοντας συγκλίσεις που απαντούν στις σύγχρονες προκλήσεις με το βλέμμα στραμμένο προς στην κοινωνία και το μέλλον.

Σημειώσεις

2. Ήδη από τον 1756, ο Ρουσσώ σε επιστολή του προς τον Βολτέρο εξέφρασε αμφιβολίες για το κατά πόσο η καταστροφή της Λισαβόνας από σεισμό και τσουνάμι το 1755 ήταν φυσική (Dynes 2010), γράφοντας “... δεν κατασκεύασε η φύση είκοσι χιλιάδες κτίρια με 7-6 ορόφους .. και αν οι κάτοικοι αυτής της μεγάλης πόλης ήταν πιο ομοιόμορφα κατανεμημένοι και σε μικρότερη πυκνότητα, οι απώλειες θα ήταν πολύ μικρότερες και ίσως ασήμαντες”.

ΕΤΟΣ	ΤΕΥΧΟΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΑΡΘΡΟΥ	ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ
2001	1	Οι επιπτώσεις από την αναμενόμενη άνοδο της θαλάσσιας στάθμης στις χαμηλές παράκτιες περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας κατά τον επόμενο αιώνα	Χ. Μαρουκιάς, Κ. Παυλόπουλος, Κ. Γάκη-Παπαναστασίου, Α. Ζαμάνη
2002	2	Αφιέρωμα στην Γεωγραφική Εκπαίδευση	
2003	3		
2003	4		
2003	5	Αφιέρωμα στην Ήγερση, ορεινότητα, μεθωριακότητα, κινητικότητα	
2003	6	Κλιματική διαίρεση της Ελλάδας με βάση τη μέση εποχική θερμοκρασία του επιφανειακού αέρα	Π. Β. Νάστος
2004	7		
2004	8	Χωρική ανάλυση της επίδρασης φωτιάς / ανθρώπου / περιβάλλοντος στη βλάστηση Αγίου Όρους και Σιθωνίας	Κ. Καλαμποκίδης, Π. Κωνσταντινίδης, Χ. Βασιλάκος
2004	9	Γεωμορφολογικές παρατηρήσεις στην υδρολογική λεκάνη και το δελταϊκό ριπίδιο του χειμάρου Ξηροποταμού-Δοκάτου Δράμας	Α. Γάκης, Κ. Βουβαλίδης, Γ. Μουτζούρη, Α. Ψυλοβίκος
2005	10	Γεωμορφολογική εξέλιξη της Λεκάνης απορροής του παρακτίου αλλουβιακού ριπίδιου του ποταμού Οινόη (Χάρσδρου) κατά το τεταρταγενές	Κ. Παυλόπουλος, Ε. Καρύμπαλης, Χ. Μαρουκιάς
2005	11	Στρατηγική σχεδιασμού ζωνών επικινδυνότητας δασικών πυρκαγιών: μια γεωγραφική προσέγγιση σε ιστορικά δεδομένα περιοχών	Ν. Κούσιας, Μ. Καρτέρης, Π. Μπαλατσός, Κ. Καλαμποκίδης
2006	12	Πολοδομική επέκταση των μητροπόλεων και αύξηση της σεισμικής επικινδυνότητας: τα παραδείγματα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης	Σ. Βαλκανιώτης, Α. Ζερβοπούλου, Α. Γκάνας, Σ. Παυλίδης
2007	13		
2008	14		
2009	15		
2010	16		
2010	17	Κλιματική αλλαγή και μεταναστευτικές τάσεις	Α. Τραγάκη
2011	18		
2012	19	Προκαταρκτική ανάλυση της διακινδύνευσης έναντι κατολισθήσεων, με βάση τη χαρτογράφηση της επιδεκτικότητας - Εφαρμογή στην περιφερειακή κλίμακα	Μ. Φερεντίνου, Χ. Χαλκιάς
2012	20	Αποτίμηση του κινδύνου διάβρωσης των εδαφών στην Ελλάδα ως εργαλείο για τη διαχείριση των Λεκανών απορροής	Δ. Μυρωνίδης
2012	20	Μελέτη ενός επεισοδίου αστραπών - κεραυνών με τη βοήθεια υψηλής ανάλυσης προσομοιώσεων	Ι. Πυθαρούλης, Χ. Φειδός, Θ. Καρακώστας
2012	20	Το σύστημα πρόγνωσης καιρού του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου και στατιστική αξιολόγηση των προβλέψεων	Π. Κατσαφάδος, Η. Μαυροματίδης, Ν. Γκίκας, Α. Παπαδόπουλος
2013	21	Αφιέρωμα: Στεγαστικοί διαχωρισμοί και χωρικοί μετασχηματισμοί των μητροπόλεων Αθήνας και Θεσσαλονίκης	
2013	22	Αφιέρωμα: Καθεστώς κρίσης και αναδυόμενα κοινωνικά κινήματα στις χώρες της Νότιας Ευρώπης: Αστική ανάπτυξη, κατοικία και κοινωνικοί αγώνες	
2013	23		
2014	24	Αφιέρωμα: Μεταβολές και ανα-σημαιοδοτήσεις του χώρου στην Ελλάδα της κρίσης	
2014	24	Οπτικές αναπαραστάσεις της ασφάλειας στην Αθήνα: Πολιτικές που γίνονται εικόνες, εικόνες που παράγουν	Κ. Θεοδωρακόπουλος, Γ. Κανδύλης, Α. Σαγιά
2014	25	Αφιέρωμα: Η νέα ερευνητική ατζέντα για τα αγρο-διατροφικά συστήματα στην ανθρωπογεωγραφία και τον αστικό σχεδιασμό	
2015	26	Αφιέρωμα: Ποτάμια και παράκτιες διεργασίες	
2015	26	Η αναγκαιότητα της καλής γνώσης και παρακολούθησης των φυσικών διεργασιών: Εισαγωγή στο αφιέρωμα	Ε. Καρύμπαλης
2015	26	Η επίδραση της τεκτονικής στα ποτάμια συστήματα της Β. Εύβοιας, Στερεά Ελλάδα	Κ. Βαλκάνου, Ε. Καρύμπαλης, Δ. Παπαναστασίου, Ν. Soldati, Χ. Χαλκιάς, Κ. Γάκη-Παπαναστασίου

	Εκτίμηση πλημμυρικού κινδύνου σε υπολεκάνη του Βορειακού ποταμού με χρήση Συστημάτων Γεωγραφικών Πληροφοριών	Δ. Παντέρης, Κ. Καλογερόπουλος, Χ. Χαλκιάς
	Εκτίμηση τρωτότητας Ν. Αστυπάλαιας (ΝΑ Αιγαίο) στα θαλάσσια κύματα βαρύτητας	Μ. Παπούλια
	Μορφολογικές μεταβολές κατά μήκος της δελταϊκής ακτογραμμής του Πηνειού ποταμού (Θεσσαλία)	Κ. Λαζογιάννης, Σ. Πούλος, Δ.Η. Γιαννούλη, Δ.Ε. Σιφνιώτη, Κ. Τσανάκας, Α. Τσοῦτσια, Σ. Δίδολος, Γ. Γκιώνης, Ε. Βασιλάκης, Σ. Πετράκης, Δ. Τάρσση, Γ. Τερεζάκης
	Αφιέρωμα: Κίνδυνοι που εξελίσσονται σε καταστροφές ως γεωγραφικά δρώμενα και πεδία διαχείρισης	Κ. Σαπουντζάκη
	Εισαγωγή στο αφιέρωμα	Κ. Σαπουντζάκη
	Ξηρασία: Ένα ύπουλο και επικίνδυνο κλιματικό φαινόμενο με ιδιαιτερότητες και δυσκολίες στη διαχείρισή του	Γ. Μπαλουτσός, Α. Μπουρλέτσιος, Κ. Κασούκης
2016	Ποτάμια πλημμύρες και διασυννοριακή συνεργασία: Η περίπτωση του Εύρου ποταμού	Κ. Κουβαρόδης, Χ. Παπαποστόλου
	Οι δασικές πυρκαγιές, η διαχείρισή τους στην Ελλάδα και το αποτύπωμά της στην Απτική	Γ. Ξανθόπουλος
	Ο συστημικός χαρακτήρας του καύσιωνα και μακροπρόθεσμη πρόληψη: Η περίπτωση της Αθήνας	Λ. Κ. Βασιενχόβεν
	Ανασυγκρότηση μετά το σεισμό μεγέθους 9,0 στην Ανατολική Ιαπωνία το 2011, εστιάζοντας στον σχεδιασμό του χώρου	Μ. Δανδουλάκη
2017	Αφιέρωμα : Γεωγραφίες της εργασίας και της άνισης ανάπτυξης στην Ευρώπη της κρίσης	
	Αφιέρωμα στην Doreen Massey	
	Αφιέρωμα: Ταυτότητα, μάρκετινγκ και branding τόπων	
2018		
	Αφιέρωμα: Παραγωγή δημόσιου χώρου	
	Αφιέρωμα ως πεδίο συγκρούσεων	Μ. Καραγιάννη, Μ. Καψάλη
2019	Αστική ανθεκτικότητα και "συν-δημιουργία": η Νέα Παράλια Θεσσαλονίκης ως πεδίο συγκρούσεων	
	Αφιέρωμα: Συλλογικές διαδικασίες παρέμβασης στην κατοικία και τη γειτονιά	
	Αφιέρωμα: Σχεδιάζοντας την επιβίωση στην πόλη της κρίσης	Δ. Χαλασιάνης
2020	Αφιέρωμα: Ευρώπη 30 χρόνια μετά	
	Αφιέρωμα στη Μαρία Μαυρίδου	
	Αφιέρωμα: Το ελληνικό τοπίο: Ζητήματα διαχείρισης και σχεδιασμού	
	Χαρτογραφώντας τον φόβο: Γυναικεία ρίσκα και στρατηγικές στους δημόσιους χώρους της πόλης	Μ. Παπαδημητρίου, Μ. Σάσσαλου
2021		
2022	Αφιέρωμα: Η νέα εποχή των χωροκοινωνικών ανιστήτων	

Βιβλιογραφία

- Alexander, D. (2002) From civil defence to civil protection – and back again. *Disaster Prevention and Management* 11(3). DOI:10.1108/09653560210435803
- Bankoff, Greg & Hilhorst, Dorothea (eds) (2022) *Why vulnerability still matters: The politics of disaster risk creation*. USA: Routledge.
- CRED & EM-DAT (2021) *The non-COVID year in disaster - Global trends and perspectives*. At: <https://reliefweb.int/report/world/2020-non-covid-year-disasters-global-trends-and-perspectives>
- Dynes, R. (2000) The dialogue between Voltaire and Rousseau on the Lisbon Earthquake: The emergence of a social science view. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters* 18(1).
- IPCC (2022) *Climate Change 2022 - Impacts, adaptation and vulnerability: Summary for Policymakers*. Accessible at: https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/downloads/report/IPCC_AR6_WGII_SummaryForPolicymakers.pdf
- Καρύμπαλης, Ε. (2015) Η αναγκαιότητα της καλής γνώσης και παρακολούθησης των φυσικών διεργασιών: Εισαγωγή στο αφιέρωμα. *Γεωγραφίες*, Τεύχος 26. Στο: <http://geographies.gr/old/wp-content/uploads/2017/01/GEO26-003-007.pdf>
- Kelman, Ilan (2020) *Disaster by choice: How our actions turn natural hazards into catastrophes*. UK: Oxford University Press.
- Lagatec, P. (2005). Crisis Management in the 21st Century – ‘Unthinkable’ events in ‘inconceivable’ contexts. *Cahier no 2005-003*.
- Meerow, S., Joshua P. Newell, J.P. & Stults, M. (2016) Defining urban resilience: A review. *Landscape and Urban Planning*. DOI: 10.1016/j.landurbplan.2015.11.011
- Σαπουντζάκη, Κ. (2016) Εισαγωγή στο αφιέρωμα. *Γεωγραφίες*, Τεύχος 26. Στο: <http://geographies.gr/old/wp-content/uploads/2017/01/GEO27-017-027.pdf>
- Σαπουντζάκη, Κ. & Δανδουλάκη, Μ. (2016). *Κίνδυνοι και Καταστροφές* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <http://hdl.handle.net/11419/6297>
- Star, S. L., and Griesemer J. R. (1989) Institutional ecology, ‘translations’ and boundary objects: amateurs and professionals in Berkeley’s museum of vertebrate zoology, 1907-39. *Social Studies of Science* 19(3), pp.387-420.
- UNDRR (2022) *GAR 2022 - Our world at risk: Transforming governance for a resilient future*.
- UNDRR (2021) *GAR (Global Disaster Report on Disaster Risk Reduction) - Special report on Drought 2021*.
- UNDRR (2019) *GAR (Global Disaster Report on Disaster Risk Reduction)*.
- UNDRR online glossary. Accessible at: <https://www.undrr.org/terminology> (28/06/2022)
- WEF (World Economic Forum) (2022) *The global risks report 2022*. 17th Edition. At: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf
- Weichselgartner, J. & Kelman, I. (2015) Geographies of resilience: Challenges and opportunities of a descriptive concept. *Progress in Human Geography* Vol. 39(3) 249–267. DOI: 10.1177/0309132513518834
- Wolbers, J., Kuipers, S. & Boin, A. (2021) A systematic review of 20 years of crisis and disaster research: Trends and progress. *Risks Hazards Crisis Public Policy*, 12, pp.374–392. DOI: 10.1002/rhc3.12244